

Da bi se olakšalo razumijevanje Božjih riječi Kotel DADON, PaRDeS. Četiri dimenzije razumijevanja Tore. Postanak, Zagreb, Profil, 2024., 508 str.

Stipo Kljajić
stipokljajic@yahoo.com

Svijet egzegeze, svijet tumačenja Biblije – koja je za vjernike Sveto pismo – uistinu je lijep svijet. Lijep, iz višestrukih povoda i razloga. Svete knjige uopće, u našem slučaju Biblija, su literarno izuzetna djela, djela visoke književne kvalitete. Egzegeza Biblije je, nadalje, lijepa zbog svojeg objekta, riječi Božje. Dok se egzegeta »bavi« tekstom u čije značenje želi prodrijeti, dok nastoji dohvatiti stvarno, pravo značenje riječi koje analizira, nad njim se – svjesno ili podsvjesno – nadvija saznanje da je ono čime se »bavi« sveto, svetopisamski tekst, Božja riječ. Svijest o malenosti tumača u odnosu na tumačeno, spoznaja neiscrpnosti bogatstva koje se pred njim nalazi te, makar i letimično, (pri)sjećanje na velikane koji su više tisuća godina proučavali i hranili se tim istim tekstom – da se i ne spominje nebrojeno mnoštvo onih kojima su to bile *riječi koje život znače*, duhovna hrana bez koje bi se umrlo – samo dodatno pojačavaju dojam o uzvišenosti »posla« kojim se egzeget bavi. Ne čudi stoga da se nerijetko može čuti žal zbog nemogućnosti čitanja i proučavanja Biblije na njezinu originalnom jeziku, odnosno na njezinim originalnim jezicima u slučaju kršćanskih biblijskih spisa.

Svijet tumačenja Biblije je, ponovimo, lijep svijet, no vrlo često zatvoren. Nije prividna samokritika ako se kaže da egzegeti najčešće pišu knjige koje služe još samo njihovim kolegama i kolegicama po struci. Takva su djela obično vrlo znanstvena i stručna, no upitna je njihova smislenost ako će se njima okoristiti samo vrlo uzak krug osoba. Ne manjka ni takvih znanstvenih djela biblijske tematike koja – unatoč visokoj razini znanstvenosti – teško mogu izmaći dojmu da su pisana za same sebe.

Knjiga *PaRDeS. Četiri dimenzije razumijevanja Tore: Postanak* Kotela Dadona, napisana na hrvatskom jeziku, znanstveno utemeljena, a pisana jasnim i razumljivim jezikom, stoga je prava dragocjenost i svojevrsna poslastica. Budući da ne postoje hrvatski prijevodi niti klasičnih židovskih komentara dijelova TaNaKe, niti pojedinih knjiga hebrejske Biblije, a kamoli bogata egzegetska ili

teološka židovska literatura, originalna ili u prijevodima, pojavljivanje djela ove vrste i ovakve kvalitete uistinu zaslužuje posebnu pažnju.

Kotel Dadon, doktor znanosti, profesor i zagrebački rabin, prema klasifikaciji znanja u tradicionalnim židovskim znanostima haham, odnosno mudrac, uspio je, očito nakon dugogodišnjeg smjernog znanstvenog rada, napraviti djelo koje je svojevrsna sinteza židovske misli – od klasičnih rabinskih midrašima pa sve do suvremenih tumačenja – a u kojemu, što je osobito vrijedno, ne nedostaje i osobnih Dadonovih stavova i tumačenja, dobro argumentiranih i logički izloženih.

PaRDeS (doslovno voćnjak) akronim je početnih slova sljedećih hebrejskih izraza: Pešet, Remez, Deraš i Sod te je svojevrsno rabinsko kodno ime za četiri načina učenja ili tumačenja svetog teksta – u slučaju ovog Dadonovog djela Tore, tj. Postanka. Govoreći simplificirano, Pešet nudi doslovni smisao teksta, onaj dakle smisao koji je rezultat pojednostavljenog, ali zdravorazumskog čitanja, dok je Remez alegorijsko, odnosno aluzivno proučavanje teksta. Deraš je, nadalje, traženje metaforičkog pa i metafizičkog značenja teksta, dok bi Sod donosio mistična značenja teksta. Svi navedeni načini ili razine su međusobno povezane, točnije uvjetovane: viša razina pretpostavlja nižu, odnosno niže. Moguće je, razumljivo, koristiti zasebno bilo koji od četiriju načina, no preporučeni redosljed je smislen jer ide od lakšega k težemu, od doslovnog do prenesenog smisla, od, ako se hoće, površnoga k dubljem.

Dadonovo djelo je, istina, primarno namijenjeno bibličarima, odnosno egzegetama, jer je riječ ne samo o teološkom, nego o egzegetsko-teološkom djelu, točnije svima koji se bave znanstvenim izučavanjem Knjige Postanka. Gotovo isto toliko djelo je namijenjeno i teolozima i uopće svima koji se, iz bilo kojih pobuda, zanimaju za svezremenske teme postanka svijeta, početaka židovskoga naroda, povijesti židovske teološke misli itd. Uz to, zahvaljujući jasnoći izričaja, neopterećenom stilu, pojašnjavajućim bilješkama, *Rječniku pojmova iz židovstva i hebrejskih izraza*, *Biografskim bilješkama* te nadasve aktualizaciji, djelo je itekako pristupačno svima koji žele steći dublje uvide u biblijske i židovske znanosti, odnosno – u za mnoge – najvažniju knjigu Knjige, Knjigu Postanka. Da bi čitateljima olakšao iščitavanje svojega kompleksnog djela, autor je sam preveo neke midraške tekstove i izbor tekstova iz *Zohara* (s aramejskog i hebrejskog), što je njihov prvi prijevod na hrvatski jezik. Uz to je također s hebrejskog preveo one dijelove Knjige Postanka za koje je smatrao da nisu ispravno prevedeni u hrvatskim prijevodima kojima se služio i koje je uredno u ovom djelu naveo.

Nadalje, jedna od osnovnih odlika ovoga impozantnoga Dadonovog djela jest njegova razumljivost, drugim riječima logička jasnoća i jednostavnost stila kojim je napisano. Kada se za neko djelo kaže da je napisano jednostavnim jezikom onda to nipošto ne bi trebalo značiti da je riječ o banaliziranju, nego naprotiv o jednostavnosti koja i može doći tek iz spoznajnih dubina. Odavno je poznata i gotovo općeprihvaćena ona »vitgenštajnovska« tvrdnja da se uistinu

zna/pozna je samo ono što se može izraziti jednostavnim jezikom. Stoga, iza izričajne jasnoće Kotela Dadona doista stoji veliko i zavidno znanje i poznavanje. Vidljivo je to i slučajnim iščitavanjem pojedinačnih načina/koraka pojedidnog paraša, kao i dojmom – koji je zapravo kudikamo više od samog dojma – koji uslijedi nakon dugotrajućeg iščitavanja cijele knjige. Autoru zacijelo nije bilo nimalo jednostavno pisati jednostavno o nejednostavnim stvarima – zbog toga zaslužuje neosporne pohvale i čestitke.

Hvale vrijedan je i autorov danas prijeko potreban antifundamentalistički pristup te način na koji diskutira s mišljenjima drugih: bez opterećujućih citiranja i pretenzija na sveobuhvatnost, još manje na *zadnju riječ*; bez posjedničkog, gospodarskog odnosa prema tumačenoj Božjoj riječi, bez uznositog dociranja ili moraliziranja. Autor je itekako svjestan da ga i spoznajno i vjernički nadilaze riječi koje tumači ili nad kojima meditira.

Posljednja – a mogla je biti i prva – karakteristika ovoga djela jest ljubav prema Bogu, svijetu, ljudima, drukčijem... njegova autora. Zašto upravo ovu osobinu smatram važnom? Zato što se često razdvajaju ljubav prema Bogu od ljubavi prema čovjeku, napose od ljubavi prema svijetu. Štoviše, nisu nimalo rijetki »vjernički« stavovi koji misle da to više ljube Boga što zdušnije preziru svijet, koji smatraju da je moguće ljubiti Boga, a mrziti ljude, koji svojataju i privatiziraju Boga zatvarajući drugima širinu neba, koji svetim plaštem Božje obrane čine drukčijima od sebe strašna zla, koji, u konačnici, mesijanski spašavaju Boga od grešnoga svijeta – istoga onoga svijeta kojega je Bog iz ljubavi stvorio i kojega se, barem koliko je poznato, sve dosada nije odrekao.

Putem proroka Izaije Bog kaže da se *riječ koja izlazi iz njegovih usta ne vraća k njemu bez ploda*, »nego čini ono što sam htio i obistinjuje ono zbog čega je poslao« (Iz 55,11). Kotel Dadon je ovim svojim djelom bitno olakšao razumijevanje od Boga nam poslanih riječi.